

GÖÇMENLERİN UYUM VE BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDE KÜLTÜREL MESAFE

Abdürreşit Celil KARLUK¹

Öz

Modern çağda en fazla göçmen nüfusu kabul eden Batılı ülkeler sosyo-kültürel bütünleşmeyi sağlamak için sırasıyla asimilasyon, adaptasyon ve entegrasyon gibi bir birinden farklı uygulamalara başvurmuştur. Geline aşamada, göçmenlerin egemen toplum ile uyumlu ve entegre olmuş olması hususu üzerinde en çok durulan konu olmuştur. Batı dünyasında çoğulculuk ve çokkültürlülük yükselen bir değer olarak vurgulanmasına rağmen ilgili politikaların farklılıkların sonsuza dek paralel bir arada yaşamasına sonsuz ve sorunsuz imkân sunmayacağı, sadece göçmenlerin hâkim gruba entegre olması ekseninde gerçekleşecek bütünleşme sürecini zamana yaydığı veya yayacağı gözlemlenmektedir. İnsanlar çeşitli nedenlerden ötürü yaşadığı mekânları değiştirirken çoğu zaman aradığı huzuru bulabileceği psiko-kültürel yakınlığı bulunan ülke ve toplumların içlerine doğru göç etme temayülünü taşırlar. Göçmenleri kabul eden ülke veya toplumlar açısından da yeni gelen göçmen grupların egemen topluma uyumu ve sosyo-kültürel açıdan bütünleşmesi önemli olduğundan kendilerine psiko-kültürel mesafesi daha düşük olanları öncelikli tercih edebilmektedirler. Bu çalışmada göçmenleri kabul eden ülkelerin kurumları sağlıklı bir şekilde işliorsa, genellikle göçmenlerin hâkim gruba uyum sağlaması doğrultusunda çeşitli uygulamalara başvurabileceği gerçeğinden hareketle göçmenlerin göç ettikleri toplumdaki sosyal-kültürel katılımını etkileyen önemli faktörler arasında bulunan kültürel mesafe konusu, Türkiye'ye göç eden veya sığınan göçmenler örneğinde sosyolojik açıdan genel olarak değerlendirilmiştir. Özellikle göçmenlerin göç ettikleri toplumlara bütünleşmesinde kültürel mesafenin nasıl bir rol oynayacağı; kültürel mesafenin göçmenleri kabul eden ülkeye nasıl bir maliyet yükleyeceği sorusuna cevap aramaya da çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Uyum, Bütünleşme, Kültürel Mesafe, Türkiye

CULTURAL DISTANCE IN THE INTEGRATION AND INTEGRATION PROCESS OF IMMIGRANTS.

Abstract

In the modern era, Western countries, which accept the largest immigrant population, have applied different applications such as assimilation, adaptation and integration, respectively, to ensure socio-cultural integration. At the current stage, the issue of the compatibility and integration of immigrants with the dominant society has been the most discussed issue or topic. Although pluralism and multiculturalism emerge as rising value in today's Western world, it shows that the relevant policies will not provide endless opportunities for the differences to live in parallel forever and that the integration process of immigrants will spread over time and eventually integrate them into the dominant group. When people relocate places, they not only change a place in a geographical sense, but also migrate into countries and societies with psycho-cultural closeness where they can find the peace they seek. In terms of countries that accept

¹ Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi. abdurrehit.karluk@hbu.edu.tr, kamucam13@gmail.com ORCID: 0000-0002-2268-033X;

immigrants, the integration of newly arrived immigrant groups into the dominant society and their socio-cultural integration is important. This study acknowledges that if the institutions of the countries that accept immigrants are functioning properly, immigrants can generally apply to various practices in order to adapt to the dominant group. this reality, the focus will be on cultural distance, which is one of the important factors affecting the socio-cultural participation of immigrants in the societies they migrated to. This issue will have tried to be evaluated sociologically in the example of immigrants who immigrated or took refuge in Türkiye. In particular, an answer will be sought to the question of what role the cultural distance will play in the integration of immigrants into the societies they migrated to and what kind of cost the cultural distance will impose on the country that accepts the immigrants.

Keywords: Migration, Integration, Integration, Cultural Distance, Türkiye

Giriş

Göç insanlık tarihinin başlangıcından beri var olan asla tükenmeyen bir insan hareketliliğidir. Geleneksel olarak insanlar doğdukları yerlerden doğal afetler, hastalık, savaş veya baskı-zulümden dolayı genellikle daha güvenli bölgelere daha iyi yaşam beklentisi içinde göç ederler. İnsanların mekân değiştirmedeki bu tarzı binlerce yıldır hiç değişmeden günümüze dek devam etmektedir.

Müslüman dünyası, 20. Yüzyılı yenilmişlik, ezilmişlik ile tamamlarken 21. Yüzyıla yine kan ve gözyaşı ile girmiştir. Son iki asırda en çok soykırım, ölüm dolayısıyla acılı göçler özellikle Türk ve İslam coğrafyasında cereyan etmiş, etmektedir. Son yıllarda Türkiye'ye sığınan Suriyeliler, Iraklılar, Afganistanlılar, Türkistanlılar, Kafkasyalılar ülkelerinde yaşanan işgaller, suni savaşlar, devlet terörleri ve insanlık dramlarından dolayı doğdukları ana yurtlarından ayrılmak zorunda kalan insanlardır. Onlar, Türkiye'yi kendilerine yakın ve öz gördükleri, daha güvende hissedeceklerini düşündükleri için seçmişlerdir. İnsanların yukarıda belirtilen durumlardan ötürü zorunlu olarak mekân değiştirirken aradığı huzuru bulabileceği psiko-kültürel yakınlığı bulunan ülke ve toplumların içlerine göç etmek isterler.

Nitel bir çalışma olan bu makalede sosyo-kültürel bütünleşme olgusu üzerinden uyum ve aitlik hissi, bütünleşme maliyetleri gibi olgular üzerinde kavramsal açıklamalar yapmak suretiyle göçmenlerin göç ettikleri toplumlara getireceği bütünleşme maliyetleri konusuna özellikle kültürel bütünleşme konusuna odaklanılacaktır. Göçmenlerin göç ettikleri toplumlardaki sosyal-kültürel katılımını etkileyen önemli faktörler arasında bulunan kültürel mesafe konusu, Türkiye'ye göç eden veya sığınan göçmenler örneğinde sosyolojik açıdan genel olarak değerlendirilecektir. Özellikle göçmenlerin göç ettikleri toplumlara bütünleşmesinde kültürel mesafenin nasıl bir rol

oyunacağı; kültürel mesafenin göçmenleri kabul eden ülkeye nasıl bir maliyet yükleyeceği sorularına cevap aramaya da çalışılacaktır.

1. Sosyal ve Kültürel Bütünleşme Olgusu

Dünya tarihine genel olarak baktığımızda, özellikle sabit mekânda yazılı kültürü ile devlet kurmuş, özgün medeniyet yaratmış milletlerin içinde ve çevresinde yaşayan farklılıkları yönetmek için geliştirdikleri çeşitli siyaset ve uygulamalarla kendi değerlerini, dilini, örf ve adetlerini, inançlarını öteki toplumlar içinde çeşitli düzeylerde yaydıkları gözlemlenmiştir. Bahsi geçen (medeniyet kurmuş) halk veya milletlerden bazılarının kendi değerlerini, dilini, kültürünü ötekilere dayatan, egemen oldukları sınırlar içinde tek dil ve tek kültürü hâkim kılmayı inşa ettiği uygarlığının temel ögesi, karakteristiği kıldığı görülmüştür. Bu tarz geleneği olan, hatta bu tarz uygulamaları günümüze kadar sürekli kılabilen yegâne örneğin Çin veya Çinliler olduğunu söyleyebiliriz². Konfüçyüs öncülüğünde geliştirilen eğitim ve kültürel kodlar ile farklılıkları Çinlilik ekseninde ortadan kaldırma uygulaması, Çin'de 2000 yıllık birleşik devlet anlayışını, tek bir yazı dili ile eğitim yapma ve bürokraside sınav sistemini³ ortaya çıkartmıştır. Bunun neticesinde Çin toplumunda sosyal ve kültürel bütünlüğün sağlanması temin edilmiş, geniş coğrafyada kalabalık fakat birleşik bir toplum olarak günümüze ulaşması sağlanmıştır. Küreselleşmenin hızlandığı, gelişen teknolojik imkânların, özellikle iletişim ve ulaşımın insanlığa büyük kolaylıklar sağladığı günümüz dünyasında, çoğulculuk ve çok kültürcülük üstün insani ve medeni değerler olarak kabul edilirken, Çin'in kendi sınırları içinde yaşayan Çinli olmayan milletlerin bölgelerinde özellikle kültürel Çin⁴ sınırları dışında kalan Doğu Türkistan, İç Moğolistan ve Tibet özerk bölgelerinde mevcut Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) anayasası başta olmak üzere ilgili yerel yasalara aykırı olarak ısrarla icra ettiği etno-dinsel ve kültürel farklılıkları silme, yok etme politikaları esasında Çin

² Çinlilerin millet düşüncesi veya farklılara yönelik tutumları için bakınız: Karluk, Abdürreşit Celil. "Çin'in Millet Anlayışının Kökenleri ve Ötekilere Bakışı", Doğu Asya Araştırmaları, 2018/1, Sayfa: 31-54; Dikötter, Frank (1999). Yakın Çağ Çin'in Irk Anlayışı 近代中国之种族观念, Jiangsu Halk Yayınevi/江苏人民出版社; Friend, John. M., and Thayer, Bradley. A. (2017), The Rise of Han-Centrism and What It Means for International Politics. Studies in Ethnicity and Nationalism, Sayı: 1, Cilt 17, Sayfa: 91- 114. doi: 10.1111/sena.12223.

³ Adına "Keju Sınav Sistemi" denilen devlete yönetici ve memur seçme sınavının Çin devlet ve bürokrasi geleneğinde özel ve ayrıcalıklı bir konumu vardır. Çince yazılışı 科举/Keju olan bu sistem, Sui ve Tang Dönemlerinden itibaren Mançu-Qing sülalesinin sonlarına kadar, 1300 yıldan fazla zaman zarfında memur ve yönetici bürokratları seçmek için uygulanan bir çeşit memurluk sınav sistemidir. Çin uygarlığı ve kültürünün pratik, hem de geleneksel bilgilerini ölçmek amacıyla yapılan bu sınav sistemi ile ilgili yönetimlerin bürokrat, asker, kâtiplik ve kalem işlerini yapacak olan, nispeten liyakatli insanlar seçiyordu. Modernleşme ekseninde yapılan reformlarla Qing sülalesinin son dönemlerinde, yeni eğitim sistemine geçilmesiyle 1.300 yıllık geleneksel Keju Sınav Sistemi, son bulmuştur. Daha geniş bilgiler için bakınız: Karluk, 2021: 47-48.

⁴ Çin'in sosyo-kültürel ve sosyo-politik yapısını anlamak için mutlaka Politik Çin ile Kültürel Çin ayrımını anlamak önem arz eder. Kültürel Çin ve Politik Çin ayrımı için bakınız: Karluk, 2021: 1-6.

uygarlığında var olan “*Feiwo Zulei Qixin Biyi*-非我族类其心必异”⁵ felsefi anlayışına dayanmaktaydı. Nihai amaç, tehdit olarak görülen farklılıkların ortadan kaldırılması, tek dilli, tek kültürlü aynı kaygı ve değerleri paylaşan Çinli toplumunu yaratmaktır. Diğer bir deyişle Politik Çin’e Kültürel Çin’i hâkim kılma sürecinin tamamlanmaya çalışılması, aynı zamanda yeni bir Politik Çin yaratma uğraşısıdır.

Coğrafi keşifler ile birlikte dünyaya açılan, çeşitli reform ve ıslahatları gerçekleştiren daha sonra sömürgecilik ile sanayileşmesini tamamlayan Batılı ülkeler önce kendi sınırları içindeki, daha sonra işgal ettikleri ülkelerdeki farklılıkları yönetmek için birbirinden farklı uygulama veya stratejileri geliştirmiştir. Bu bağlamda, Batı’daki sosyal bilimlerde yapılan çalışmalara baktığımızda, ülkelerinin sınırları içinde ve dışında yönettikleri toplumlarda bulunan etnik, dini ve sosyo-kültürel farklılıkların egemen toplum ekseninde bütünleşmeleri sürecini yönetmek için asimilasyon, adaptasyon, entegrasyon gibi uygulamalara başvurduğu görülmüştür. Esasında işbu uygulamalar farklılıkların egemen topluma tam uyumunu sağlayarak sosyo-kültürel ve sosyo-politik aitlik hissini arttırmayı hedeflemiştir. Günümüzde en çok göçmen alan Avustralya ve Kanada örneğindeki bazı Batılı ülkeler, sınırları içindeki farklılıkların belirli bir süre bir arada yaşamasına imkân tanıyan Çokkültürcülük uygulamalarını icra ettikleri de bilinmektedir.

Özetlemek gerekirse, sosyo-kültürel bütünleşme olgusu nispeten heterojen yapıya sahip toplumların toplumsal kurumlarında, kültürel değerlerinde genel olarak bir bütünleşme durumu ortaya çıkartma çabasına işaret eder. Bu bütünleşmenin nasıl gerçekleşeceği toplumlardan toplumlara göre değişiklik arz edeceği, ilgili toplumlardaki hâkim etnisite, mezhep, ideolojiye bağlı olabileceği söylenebilir. Batı’da gelişen devlet modelleri ve yönetim modellerinin artık dünyamızda daha yaygın olduğu bilinen bir gerçektir. Bundan dolayı modernleşme sürecine girmiş ülkelerde sosyal ve kültürel bütünlüğü gerçekleştirmek, korumak öncelikli konular olmuştur. Batı’da gayet doğal olan veya az maliyetli olan işbu bütünleşme sürecinin Batı dışı toplumlarda çok maliyetli olduğu, hatta çözülemez sorunlara gebe oldukları ise ayrı bir inceleme konusudur. Yazımızın ana tartışmalarına geçmeden önce, Batı literatüründe yaygın olan asimilasyon, adaptasyon ve entegrasyon kavramlarının nasıl açıklandığı veya anlaşıldığına göz atmakta yarar vardır.

⁵ İlgili deyimın doğrudan tercümesi: *Benim türümden/milletimden olmayanın, niyeti kesinlikle başkadır/kötüdür*. Açıklamalar için bakınız: Karluk, 2018.

1.1. Asimilasyon

Yukarıda bahsedildiği üzere farklılıkların egemen toplum veya kültür ekseninde hızla eritilmesi durumu geleneksel olarak birçok toplumlarda görüldüğü gibi en çok Çinlilerde sistematik bir şekilde görülmüştür. Modern çağda Batı'nın işgal ettiği topraklarda yerel halkların veya ülkesine göç eden göçmen grupların egemen toplum içinde hızla eritilmesi için daha sistematik ve kurumsallaşmış uygulamalar geliştirdiği bilinmektedir. Özellikle, göçmen nüfusun en yoğun olduğu Amerika'da bu tarz uygulama veya kuramsal çalışmalar yoğun olarak yürütülmüştür. ABD'de göçmen ve etnik gruplarla ilgili çalışmalara temel teşkil eden yaklaşımların önemli bir bölümü Chicago Okulu tarafından önerilen asimilasyon teorisi'dir. Bu Okulun temsilcilerinden Park ve Burgess asimilasyonu şu şekilde tanımlamıştır (1921: s.736): "Kişilerin ve grupların, değerlerinin hatıralarını, duygu ve düşüncelerini, tutumlarını edindikleri, onlarla yaygın bir kültürel hayatta birleşerek tecrübelerini ve tarihlerini paylaştıkları bir nüfuz etme, yayılma ve nihayetle benzeşme sürecidir". İlgili tanımlamadan da anlaşılacağı üzere asimilasyon bir benzeşme, hatta benzemeye niyetlenen veya zorlanan birey veya grubun kendine ait olan değerler, kültürler ve hafızalarından vaz geçme veya vazgeçtirme sürecidir. Yani bu süreç ister istemli veya istem dışı (mecburi) olsun hedef toplumun hâkim toplumun (benzeyeceği toplumun) değerlerini, hafızasını ve dolayısıyla kültürünü tümü ile benimseme sürecidir. Asimilasyon süreci üzerine çalışan Milton M. Gordon (1964: s.71) ilgili süreci aşağıdaki tablo ile açıklamıştır:

Süreç ya da Şart	Asimilasyon tipi veya Aşaması	Özel Kavram
Yerli toplumun kültürel öğelerine doğru dönüşüm	Kültürel veya davranışsal asimilasyon	Kültürleşme (Acculturation)
Birinci grup bazında, geniş çaplı yerli toplumun kulüplerine ve kurumlarına giriş	Yapısal asimilasyon	
Yaygın karışık evlenmeler	Evlilikle asimilasyon	Karışım (Amalgamation)
Yerli topluma dayalı birliktelik anlayışının geliştirilmesi	Tanımlamaya dayalı asimilasyon	
Önyargıların yok olması	Kabullenilmiş durum asimilasyonu	
Ayrımcılığın yok olması	Kabullenilmiş davranış asimilasyonu	
Güç ve değer çatışmalarının yok olması	Yurttaşlık asimilasyonu	

Tablo dikkatle incelendiğinde, en önemli aşamanın kültürel ve yapısal asimilasyon olduğu anlaşılacaktır. Bu iki asimilasyon gerçekleştiğinde diğer aşamalar sırasıyla veya farklı süreçlerde kendiliğinden gerçekleşecektir. Özetle ifade etmek gerekirse, asimilasyon, genellikle baskın grup tarafından hedef kitleye yönelik uygulanan çeşitli politika, dayatma veya stratejiler ile nispeten kısa zamanda egemen toplumun kültürünü ve değerlerini kabul ettirme, hedef kitleyi kendine ait olan, egemenden farklı kılan her şeyden caydırma, vazgeçtirme sürecidir ki, çok sancılı ve acılı bir süreçtir. Asimilasyon örnekler sömürgecilik döneminde yaygın olduğu kadar günümüz dünyasında bazı ülkelerce yaygın ve etkin kullanılmaktadır⁶.

1.2. Adaptasyon

Asimilasyon politikaları zaman zaman insanlık dışı uygulamalara sebebiyet vermesinden ötürü ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Bundan dolayı gelişmiş Batılı ülkelerin çoğu bu tarz politikarlardan zamanla vazgeçerek daha çok *Adaptasyon* adı verilen nispeten yumuşak uygulamalara ağırlık vermeye başlamıştır. Kavram itibari ile uyum sağlamak, alışmak manasına gelen adaptasyon, değişim düşüncesine ve değişimle sonuçlanan durumlara gönderme yapmaktadır. Bununla birlikte adaptasyon, bu değişim sürecini ya da değişim sürecinin sonuçlarına işaret edip etmemesine bağlı olarak hem dinamik hem de statik bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Adaptasyon kavramı, genellikle bir durumdan diğerine geçmeyi belirtmekle birlikte bireyin ev sahibi ülke veya toplumun gelenek ve adetlerine uyum sağlamak için davranışlarını değiştirmesi şeklinde de tanımlanmaktadır⁷(Karaeminoğulları vd., 2009: s.332). Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere, toplumlarda azınlık konumunda bulunan bireyin veya göç hareketleri sonucunda topluma yeni katılmış farklı kültürel geçmişi olan grupların bir arada bulunması durumunda, genellikle azınlık konumunda bulunan veya göç eden grupların bulunduğu

⁶ Bu tarz ülkelerin başında kuşkusuz Çin gelmektedir. Çin'in Doğu Türkistan, Tibet ve diğer Çinli olmayan milletler bölgesinde uygulamakta olduğu icraatları için bakınız: M. Turgut Demirtepe, İzzet Ahmet Bozbey, (2012) "Accommodation or Assimilation? Chinese Government Policies Toward Uyghur Minority", *US.AK Yearbook of Politics and International Relations*, Sayı: 5, Sayfa: 151-174; Dwyer, Arianne M. (2005). *The Xinjiang Conflict: Uyghur Identity, Language Policy, and Political Discourse*, East-West Center Washington; Karluk, Abdürreşit C. (2016). "ÇKP İktidarı Sonrası Doğu Türkistan'da Uygulanan Dil Politikaları", *2016 Hoca Ahmet Yesevi Yılı Anısına Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri 2. Cilt Eğitim Bilimleri*. Türk Eğitim Sen Yayınları; Tuna, Amine (2012). *Doğu Türkistan'da Asimilasyon ve Ayrımcılık*, İHH Yayın; Heberer, Thomas (1989). *China and Its National Minorities: Autonomy or Assimilation*, First published 1989 by M.E. Sharpe. Reissued 2018 by Routledge. Bovingdon, G. (2010). *The Uyghurs, strangers in their own land*. New York: Columbia University Press; İnyet, Alimcan, İpek, İpek Yolu, İşgal, Asimilasyon ve Soykırım, *Türk Yurdu*, 400 (Aralık 2020): 36-38; Karluk, Abdürreşit C. (2021) *Çinlilik ve Çin'de Ötekiler*, Nobel yayınları, ss. 19 – 20.

⁷ Adaptasyon kavramının bilimsel açıdan değişik tanımlama ve geniş açıklama için bakınız: Elizabeth Murphy-Lejeune, (2003). *Student Mobility & Narrative in Europe: The New Strangers*. Routledge, Sayfa: 206-222.; Berry, J. W. (1997), "Immigration, Acculturation, and Adaptation". *Applied Psychology*, 46, ss. 5-34.

toplumdaki egemen kültüre adapte olması yani kendini ona göre uyarlaması, alıştırmayı beklenmektedir.

Adaptasyon süreci dikkatle incelendiğinde en önemli olanın ise bireyin kültürel açıdan ilgili topluma veya gruba dâhil olup olamadığı hususudur. Bundan dolayı kültürlerarası adaptasyon kavramının açıklanması önemlidir. Bu kavram, başka bir kültürdeki yaşama uyum sağlama veya başka bir kültürün üyeleriyle ilişki kurma yeteneği olarak ifade edilebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, kültürlerarası adaptasyonda başarılı bir bireyin profili şöyledir (Aktaran, Karaeminoğulları vd., 2009: s.333): saygılı, esnek, sabırlı, ilgili, meraklı, açık, empatik, mizah duygusuna sahip olma, belirsizliğe karşı tolerans gösterebilme, motive olabilme ve bireyleri hemen değil de belli bir zaman sonra değerlendirebilme en önemli belirleyiciler olmaktadır.

1.3. Entegrasyon

Günümüzde, Batı sosyoloji literatüründe farklılıkların yönetilmesi için daha çok entegrasyon kavramının tercih edilmeye başlandığı görülmektedir. Asimilasyon-adaptasyon uygulamalarından sonra entegrasyon ve çokkültürcülük uygulamalarına geçiş sürecine baktığımızda, özellikle II. Dünya savaşından sonra Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan işgücü ihtiyacının diğer ülkelerden göçmen kabul edilerek karşılandığı görülmüştür. Bu süreçte, fabrikalar, tarlalar ve madenlerde çalışan milyonlarca emek göçmeninin yardımıyla İsviçre, Fransa, İngiltere, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avusturalya, Brezilya ve Arjantin gibi ülkelerde sanayileşmiş ekonomiler ortaya çıkmıştır. Bu ülkelerde, kalıcı ve geçici göç hareketlerini daha planlı hale getirmek amacıyla asimilasyon politikaları yerine entegrasyon ve çok kültürlü toplumsal yapıların planlanması ve oluşturulması zaruri bir durum olarak ilgili ülkelerin yöneticilerinin gündemine girmiştir (Ateş-Yavuz, 2017: s.1289).

Göçmenlerin yeni kültüre uyum sağlamalarının yanı sıra etnik kültürlerini de belirli süreliğine devam ettirebilmelerini içeren “entegrasyon” kavramının tercih edilmeye başlanmasının temel nedenleri arasında aynı ülkenin sınırları içinde yaşayan kültür grupları ile kurulan iletişimin kültürlerarası özellik taşıması ve farklı kültürlerin hem kendilerini koruma hem de yeni toplumla bir arada yaşama isteğinde olması durumu vardır. Batılı ülkelerin bunu sağlaması için entegrasyondan başka bir yolunun olmaması (Şahin, 2010: s.105) da en önemli gerekçelerden biridir. Diğer taraftan, bu politikalara önem veren ülkelerin artık modern ötesi diye adlandırılan

Postmodern çağda olması dolayısıyla artık modernitenin dayatıcı, tektipleştirici zihniyetlerini aşmış olmaları da belirleyici olmuştur.

Sosyolojik açıdan entegrasyon olgusuna yaklaştığımızda, genel olarak iki çeşit entegrasyon karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyonudur. Entegrasyon çalışmaları ile öne çıkan Hartmut Esser (2000: s.56-61) entegrasyonu Sistem entegrasyonu ve Sosyal entegrasyon olarak iki kategoriye ayırmıştır. Sistem entegrasyonu, kavramın adından da anlaşılacağı üzere, göç alan toplumun kendi sistemi ile sorunsuz yaşayabilecek göçmenleri kabul etmesine gönderme yapmaktadır. Yani ev sahibi toplumun üyeleriyle gerilimden uzak, dengeli bir ilişki içerisinde olan göçmen grupları içine kabul etmesi durumudur. Buna göre, kabul edilen göçmenlerin genellikle üretim ve işçi sektörü gibi çeşitli sektörlerde çalıştırılan kimseler olması dikkat çekicidir. Örneğin, iş bulma ve çalışma, vergi ödeme, oturma hakkı elde etme gibi ev sahibi toplumu sosyal ve kültürel olarak benimsemeyi gerektirmeyen özellikler içermektedir. Bu nedenle bir göçmen yaşadığı toplumun dilini bilmeden de sisteme entegre olmuş olabilir (Şahin, 2008: s.230).

İşsizliğin hüküm sürdüğü ve yurtdışına işçi göçü veren Türkiye’de çok sayıda yabancı işçilerin bulunduğu haberlere sık sık konu olmuştur. Örneğin Dünya Bülteni (2010) haber portalınının 21 Ekim 2010 tarihli “Türkiye’de 20 bin Çinli işçi var!” başlıklı haberine göre, dönemin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ömer Dinçer, “Çinli işçi çalıştıran firmalar işçilere niye izin vermiyorsunuz diyorlar. Çinli işçi benim işçimden daha mı vasıflı? Bu ülkede 20 bin Çinli işçi var, haberiniz var mı?” diye isyan etmiştir. Aradan geçen 12 sene zarfında Çinli firmaların Türkiye’de çok sayıda altyapı ve üstyapı ihalelerine talip olduğu, doğrudan yatırım yaptığı da göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’deki Çinli göçmen işçi sayısındaki artışı tahmin etmek zordur. Türk toplumunda pek görünür olmayan Çinli işçiler genellikle çalıştığı işletmelerin yatakhanelerinde konakladığı, nadiren meskûn olduğu mahallelerin dışına çıktığı veya Türk toplumuyla neredeyse sıfır temasta olduğu biliniyor. Ayrıca, onların kazançlarını Türkiye’de değil kendi ülkelerine transfer etmeleri gibi durumlar onların sisteme entegre olarak kalmalarını sağlamış, fakat sosyal ve kültürel entegrasyonunu engellemiştir.

Esser’e (2000,ss. 56-66) göre Sistem Entegrasyonunda göç alan ülkede, göçmenler ile yerleşik üyeler ve gruplar arasında çok büyük bir gerilim olmaz, göçmenler çok farklı bir şekilde toplumsal sisteme dâhil edilir. Bu durumda göçmenler özellikle çalışma yaşamındaki katkıdan ve vergi ödemelerinden dolayı ekonomik yapıda yer almaktadırlar. Onlar yasalara uygun davrandıkları sürece sisteme entegre olmuş sayılırlar. Çok iyi dil bilmeleri ya da içinde buldukları toplumun

kültür ve geleneklerine uyum sağlamaları ya da bu toplumun üyeleri ile bağlantı kurlmaları, etkileşim içinde olmaları da gerekmebilir. Bundan ötürü bu tarz göçmen grupları bulunduğu ülkenin dilini bilmeden, çevresiyle toplumsa iletişimde bulunmadan da toplum içinde sistemle uyumlu olarak yaşamlarına devam edebilmektedirler.

Sosyolojik açıdan önemli olan ise, sosyal entegrasyon olgusudur. Çünkü sosyal entegrasyonda göçmenlerin yeni topluma entegre olması, sadece sistemin talep ettiği yasal sorumluluklar açısından değil, daha da önemlisi göçmenin bulunduğu toplumun sosyal ve kültürel yapısına entegre olması veya yaşamlarını daha renkli kılacak bir şekilde toplumsal etkileşimde bulunmasıdır. Esser, sosyal entegrasyonun gerçekleşeceği alanının dört boyutta olacağını belirtmiştir (Şahin, 2008: s. 230): Kültürleşme, Sosyo-ekonomik-politik konum, Etkileşim ve Kimlik. Ona göre, sosyal entegrasyon bunlar arasındaki etkileşime bağlıdır. Göçmenler arasında birinci kuşaktan yeni kuşaklara doğru gittikçe, kültürleşme, etkileşim ve kimlik alanında sosyal entegrasyonun gerçekleşme şekli daha çok asimilasyon biçiminde olacaktır. Çünkü birinci nesil göçmenler daha çok geldikleri toplumda sosyalleştiklerinden dolayı, sosyal ve kültürel açıdan egemen toplumdaki nispi olarak bağımsız kalabiliyorlar. Fakat göç ettikleri toplumda doğmuş nesiller veya burada sosyalleşmesine devam etmiş bireyler ise sosyal ve kültürel açıdan birinci nesilden farklılaşırlar. Üçüncü ve dördüncü nesillere gelindiğinde birinci nesillere ait hafızalar neredeyse unutulur ve egemen topluma sosyal ve kültürel açıdan tamamen entegre olmuş olurlar. Diğer açıdan bakıldığında, yapısal asimilasyon dediğimiz olgu gerçekleşmiş olur.

Sosyal entegrasyon sürecini inceleyen Esser, sosyal entegrasyon sürecinin dört farklı biçimde gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Ona (2000, ss.58-61) göre bunlar, göçmen kültüründe uyumun baskın olduğu açılma (segregasyon) durumu; göç ettiği toplumun kültürüne uyumun baskın olduğu asimilasyon durumu; Her iki kültüre de uyumun olduğu çoklu entegrasyon durumu; Her iki kültürün de reddedildiği marjinalleşme durumudur. Göçmen grup açısından beklenen ideal sonuç genellikle çoklu entegrasyondur. Fakat bunu gerçekleştirebilen nesiller genellikle çok azınlıkta olurlar. Yaygın olan sonuç ise egemen toplumun kültürüne tam uyumun sağlandığı asimilasyon durumudur.

1.4. İlgili Kavramlar Üzerine Kısa Bir Değerlendirme

Batılı ülkeler veya Batı tarzı yönetimi benimseyen Batı dışı ülkeler sınırları içinde bulunan farklılıkların yönetilmesi ve ilgili sorunların çözülmesi sürecinde yukarıda tanımlanan kavramlar

ekseninde geliştirilen kuramlara uygun olarak asimilasyon, adaptasyon ve entegrasyon uygulamalarını sırasıyla veya karışık bir şekilde uygulamışlardır. Buna paralel olarak ilgili sosyal bilimlerde de bu tarz uygulamalara yönelik bilimsel üretimlerin olduğu anlaşılmaktadır. ABD örneğinde olduğu gibi 1960'lı yıllara kadar ülkelerin etnik ve dinsel yapısına ilişkin geliştirilen teorilerde başat olan Anglo- Uyum (*Anglo-Conformity*) ve Eritme Potası (*Melting Pot*) gibi farklı tezahürlere sahip olan ve bu ekseninde şekillenen asimilasyon teorileri olmuştur (Gordon, 1964: 85). Günümüzde ise bu tartışmaların giderek kenarda kaldığı, daha çok etnik çeşitliliği onaylayan çoğulcu-çokkültürlü ve çok dilli Amerikan imajının ağırlığını hissettirdiği gözlemlenmiştir. Kanada ve Avusturalya'da ise daha ileri seviyede çokkültürcü devlet politikası resmen uygulanmıştır. Bu ve benzeri uygulamaların eskiye göre daha insani ve medeni olduğu değerlendirilmektedir. Ancak bu durumun tüm Batılı ülkeler ve toplumlar için geçerli olmadığı, Doğu'da ise zıddı gelişmelerin başta Çin olmak üzere Asya ve Afrika ülkelerinde hala yaygın devam ettiği göz ardı edilmemesi gereken önemli husustur.

Gelişmelere çokkültürlülüğü ve çok inançlılığı yadırgamayan, dışlamayan Türk kültürü ve medeniyeti açısından baktığımızda, ilgili uygulamaların Türklerin normlarına ve yönetim tarzına garip geleceği muhakkaktır. Fakat sömürgecilik dönemi ile başlayan çöküşler; Batı'dan öğrenme veya etkilenme sürecinin taklide dönüşmesi; Batı'dan iktibas edilen kurumlar, yasalar ve değerlerin toplumun yapısına uygun hale getirmek yerine, Türk toplumunun sosyal ve kültürel yapısının iktibas edilen yabancı unsurlara uydurulmaya çalışılması sosyal-kültürel bünyede "sorunlar"ı ortaya çıkartmıştır. Özellikle, redd-i mirasçı self oryantalist zihniyetin hâkim olduğu eğitim-kültür sistemi asli kültürüne büyük oranda yabancılaşmış, aşağılık kompleksi güçlü olan diploma ve sertifika sahibi yeni bir "aydın" zümresini yaratmıştır. Batı hayranlığı üst seviyede olan bu Doğulu zümre Türk-İslam kültüründen beslenen halk kitlesinin gururunun incinmesi, yıpranması sürecini görmezden gelmiş veya mevzu bahis süreci bizzat hızlandırmıştır. Bunun çıktılarında biri olarak, Batılı kurumlara uygun tasarlanmaya çalışılan cumhuriyet ve onun icracı bürokratları kendi sınırları içindeki farklılıkların yönetiminde ne tam Batı tarzı asimilasyon, adaptasyonda ısrarcı olabilmiş, ne de entegrasyoncu uygulamaları başarıyla icra edebilmiştir. Deyim yerindeyse, sürekli zik zak çizme veyahut gel-gitler ile günümüze ulaşılmış, sorunlar çözülmeden çözümsüzleşerek sorunlar yığımına dönüşmüştür. Mevcut eğitim ve kültür politikaları ile siyaset kurumunda baskın olan zihniyet ve oluşan gelenekler devam ettiği sürece toplumsal barışı ve sosyo-kültürel bütünleşmeyi temin edecek veya farklılıkların bir arada yaşamasını imkân sağlayacak kalıcı çözümün gerçekleşmesi de pek mümkün gözükmemektedir.

Batı'da kavramsallaştırılan ve Türkiye sosyal bilimlerinde, gündelik dilde hala uygun yerli kavramlar ile karşılık bulamamış olan “adaptasyon” ve “entegrasyon” kavramlarından adaptasyon için “Alışma”, entegrasyon için “Bütünleşme” denmesinin hem kavramın üretildiği sosyolojik mekânda cereyan eden sürece, hem de Türkçede ve yerel sosyolojik kontekstimize uygun olacağı kanaatindeyiz. Elbette kendi sosyolojik gerçeklerimize uygun yerel kavramların üretilmesi, sorunların çözümüne katkı sağlayacağı gibi sosyoloji disiplinine de zenginlik katacaktır.

2. Uyum ve Ait Hissetme

Türkçede son yıllarda yaygın olarak kullanılan “Uyum” kavramı, esasında daha çok sosyal ve kültürel yaşama aktif katılmayı, değişik bir deyişle sosyal ve kültürel olarak egemen toplumla bütünleşme durumuna gönderme yapan bir kavramdır. Kentleşme ve küreselleşmeye paralel olarak farklılıkların bir arada yaşaması, kurulu düzenin bozulmaması, toplumsal ve politik istikrarın korunması için sonradan gelen farklı birey ya da grupların egemen grup ya da toplum içinde varlığını sürdürürken “uyumlu” olması genel olarak beklenmektedir. Bunun için topluma sonradan katılan birey kendinde var olan davranış kalıplarında, kültüründe, değer ve normlarında belirli seviyede “ayarlı” yapması ya da göç ettiği toplumun yaygın davranış örüntülerini, kültürünü, değer-normlarını öğrenmesi gerekmektedir.

Türk Dil Kurumunun ağ sayfasında bulunan Güncel Türkçe Sözlükte “Uyum” sözcüğü şu şekilde açıklanmıştır (Güncel Türkçe Sözlük, t.y.):

1. Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk. "Gerçekten de sonsuz bir sessizlik, bir uyum, bir şiir sarmıştı ortalığı." - N. Araz
2. Toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama, intibak, entegrasyon.
3. Biyoloji bir cismin görüntüsünü tam ağ tabaka üzerine düşürebilmek için göz merceğinin dışbükeydik derecesini çoğaltıp azaltması olayı, mutabakat.
4. Dil bilimi Ortak özellikleri açısından sesler arasındaki uygunluk, harmoni.

Aynı ağ sayfada bulunan Büyük Türkçe Sözlük bünyesinde bulunan *Eğitim Terimleri Sözlüğü*nde ise “Uyum” şu şekilde açıklanmıştır (Büyük Türkçe Sözlük, t.y.):

1. Bireyin, çevresel koşullara ya da değerlere ruhsal bakımdan kendini uydurması süreci.
2. Organizmanın, varlığını sürdürebilmesi için gerekli değişmelerle kendini çevre koşullarına göre ayarlaması.

Yine aynı sayfa da bulunan Biyoloji Terimleri Sözlüğünde ise “Uyum” şöyle açıklanmıştır:

Uyum İng. adaptation, accomodation; Kademe kademe farklılaşan çevre şartlarına uyabilmek için canlıların gösterdikleri kapasite; organizmanın çevresine uyumu ile oluşan bir evrim olayı. Adaptasyon.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere “Uyum” bütün içinde var olan parçalar arasında beklenen ahenk, uygunluk; bireyin yaşadığı çevrenin koşullarına, değerlerine kendini uydurma sürecidir. Hatta bu süreci tamamlamak için kendinde belirli bir kapasiteyi geliştirmesidir. Özetle, “Uyum” genellikle farklı parçaların bir mekanizmada buluşması esnasında; farklı insan gruplarının bir arada yaşama zorunluluğu ortaya çıktığında söz konusu olmaktadır. Özellikle, nüfus hareketliliğinin yaşandığı bölgelerde daha belirgin olarak ortaya çıkacaktır. Çünkü göçmen grubun göç ettiği toplumda yaşam alanı bulabilmek için egemen toplumun sistemine, egemen halkın diline, dinine, kültürüne ve örf-âdetine uyum sağlama, alışma veya kabullenme sürecini tamamlaması beklenir.

İster iç göç ile ortaya çıkan, ister dış göç ile ortaya çıkan göçmen gruplar daha önce yaşadığı toplum ve sosyalleştiği ortamlardan dolayı belirli seviyede olgunlaşmış “aidiyet”i yani mensubiyetleri muhakkak ki vardır. İşbu aidiyetten dolayı şekillenmiş “ait olma” hissi ve durumu, göçmen grupların göç ettikleri yerlerdeki topluma yönelik uyum sürecini doğrudan etkileyecektir. Zaten göçmen gruplar göçe karar verirken, gideceği muhtemel hedef bölgeleri seçme şansları olduğunda, yukarıda bahsi geçen “aitlik hissi” yani mensubiyetine en yakın, en uygun bölgeleri, akraba grupların bulunduğu mahalleleri seçecektir. Başlangıçta seçme şansı bulunmayanlar ise canlarını ve mallarını kurtardıktan sonra kendine daha yakın gördükleri bölgeye veya grupların yanlarına göç etmeye çabalarlar. İşte burada üzerinde durulan “aitlik hissi” veya “mensubiyet”te bireyin anadili, inancı, kültürel yaşantısı, hafızası ve bunların temelinde şekillendirmiş olduğu değerler sistemi, normlar vs belirleyici olacaktır.

3. Bütünleşme Maliyetleri

Göçmenler göç ettikleri toplumların içinde yaşamaya başladıkları andan itibaren ilk olarak karşılaşacağı önemli sorunlardan birisi geldiği toplumun kültürüne, kurumlarına uyum sağlamak olacaktır. Aynı zamanda göçmenleri kabul eden toplum için göçmenlerin toplumsal ve kültürel uyumu üzerinde durulması gereken uzun soluklu bir süreç olacaktır. Bununla birlikte göçmenlerin egemen toplumla tam bütünleşme süreci başta ekonomik olmak üzere çeşitli maliyeti olan bir

süreçtir. Bundan dolayı çoğu ülkeler göçmen veya sığınmacı kabul ederken rastgele kabul etmemektedir. Ülkeleri kimi gruplara açık kapı politikası uygularken, kimi gruplara ise kapıyı tamamen kapatmakta veya onlar içinden belirli sayıda insanları seçerek kabul etmektedir. Avustralya, Yeni Zelanda ülkeleri kendi aralarında vatandaşlarının ülke değiştirmesine pek fazla engel çıkartmazken, İngiliz, Anglo-Amerikan vatandaşlarının ülkelerine yerleşmesine neredeyse açık kapı politikası izlemektedir. Aynı ülkeler denizden komşuları olan Müslüman ülkelerden gelen göçmenlere ise olabildiğince sıkı kontroller uygulamakta, denizlerde aç ve susuz kalmasına, hatta boğulmalarına seyirci kalabilmektedir⁸. Bir diğer örnek ise, son yıllarda Arakan, Doğu Türkistan, Afganistan, Yemen, Suriye, Irak gibi bölgelerden canlarını kurtarmak için sığınmacı konumuna düşen kitlelerin çoğu ülkelerin sınırlarında gayri insani muamelelere maruz kaldıkları bilinmektedir.

Göçmenlerin göç ettikleri topluma uyum ve bütünleşme süreçlerinin daha iyi anlaşılması ve buna uygun sosyal, kültürel politikalar geliştirmek için göçmenlerin ilgili topluma getireceği bütünleşme maliyetleri çok iyi hesaplanması gerekecektir. Bize göre, Bütünleşme maliyetlerinin hesaplanmasında mutlaka göz önünde bulundurulması gereken maliyetlerin başında iktisadi maliyet olmak üzere sosyolojik, psikolojik ve ekolojik maliyet gelmektedir. Bu maliyetler kümesi göz önünde bulundurulduğunda üç çeşit göçmen grubu karşımıza çıkacaktır. Bunlar, yüksek maliyetli göçmenler, az maliyetli göçmenler ve sıfır maliyetli göçmenlerdir. Bunları sırası ile şu şekilde tanımlamak veya açıklamak mümkündür:

Yüksek maliyetli göçmenler, göç ettikleri toplum ile sosyal ve kültürel açıdan tamamen farklı olan ya da kendi sosyal ve kültürel dokusunu koruma refleksi güçlü olan gruplardır. Böyle gruplar egemen toplumun kültürel yapısına uyum sağlamayarak sadece sistemle bütünleşerek kendi gettosunu veya mahallelerini kurmak suretiyle varlıklarını sürdürürler. Bu tarz gruplar için belki en bariz örnek Çinli göçmenlerdir. Çinli göçmenler göç ettikleri toplumlarda genellikle sistem entegrasyonu sağlayarak buldukları ülkelerde kurdukları Çin mahallelerinde sosyal, kültürel ve ekonomik olarak varlıklarını sürdürürler. Bir diğer uç örnek Hintliler ve Çingene topluluklarıdır. Çingenelerin marjinalleşme uğruna kendi yaşam tarzını devam ettirme de ısrarcı olduğu ise bilinen bir gerçektir.

⁸ Mike Stekete, We can't afford to rescue refugees, but we can afford to send them away, <https://www.abc.net.au/news/2015-06-04/stekete-languishing-at-sea/6522340>, Erişim: 20.05.2019. Ayrıca bakınız: [Caroline Overington](https://www.theaustralian.com.au/news/inquirer/muslim-migration-to-australia-the-big-slowdown/news-story/6be73d718d50476f940e30281d885b99), Muslim migration to Australia: the big slowdown, <https://www.theaustralian.com.au/news/inquirer/muslim-migration-to-australia-the-big-slowdown/news-story/6be73d718d50476f940e30281d885b99>, Erişim: 20.05.2019.

Az maliyetli göçmenler, genellikle aynı medeniyet ve inanç sistemlerine tabi veya geçmişte aynı çatı altında yönetilmiş ortak geçmişi olan göçmenlerdir. Örneğin, ABD'ye göç eden Avrupalı beyaz göçmenler; Türkiye'ye göç eden Balkan göçmenleri, Rusya'ya göç eden Hristiyan kökenli eski SSCB uyruklular vd.

Sıfır maliyetli göçmenler, farklı coğrafyalara yayılmış aynı köken ve inançtan olan akraba halklardan gelen göçmenlerdir. Bu tip göçmenlerde ortak köken, ortak dil ve kültür bağı olmakla birlikte göç ettiği topluma yönelik çok fazla sosyal, kültürel ve her şeyden önemlisi psikolojik bariyerinin genellikle bulunmaması, onların egemen topluma hızla uyum sağlaması, birinci nesilden başlayarak geniş bütünleşme sürecine girmesini sağlamıştır. Dahası geldiği kardeş toplumun bütün kurumlarına uyum sağlamada çok eğilimli ve meyilli olma durumu vardır.

4. Türkiye'de Göçmen Gruplar ve Bütünleşme Maliyetleri

Bütünleşme maliyetlerine Türkiye örneğinden bakacak olursak, Türkiye güney sınırlarında cereyan eden insanlık dramları karşısında kayıtsız kalmayarak Suriyelilere yönelik açık kapı politikası uygulamıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin ata yurtlarında, özellikle Doğu Türkistan'da 1994 yılında başlayan ve 2017 yılında zirve yapan tarihinin hiçbir döneminde yaşanmamış fiziki, biyolojik ve kültürel soykırımlara daha çok seyirci kalmayı tercih etmiş, hatta sınırlarına çeşitli yollardan ulaşan sığınmacı Uygur Türklerini günlerce bekletmiştir⁹. Türkiye, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde Suriyelileri geçici korumaya alarak çeşitli haklardan yararlanmasını sağlamıştır. Fakat işbu uygulamaya ülkede bulunan Türkistan, Kafkasya, Afganistan ve Iraklılar dâhil edilmemiştir. Aralık 2017 tarihinde resmi makamlarca açıklanan verilere göre Suriyeli sığınmacılar için harcanan paranın miktarı 30 milyar doları geçmiştir¹⁰. Bazı iddialar daha farklı rakamları dile getirmiştir. Örneğin Mehmet Alagöz, 2017'de Recep Akdağ'ın AA'na yaptığı bir açıklamada söylediği Suriyelilere 30.2 milyar dolar harcandı ifadesinden yola çıkarak bir analiz yapmış. 2017'de yaptığı hesaplamada bir Suriyelinin Türkiye'ye aylık maliyeti 300 Dolar, yıllık 3600 Dolar. Bu rakamdan yola çıkarak yapılan tahmini hesapla 2011- 2020 31 Aralık'a

⁹ Uygur Türkleri 18 gündür havalimanında bekliyor, <https://www.sabah.com.tr/yasam/2014/04/12/uygur-turkleri-18-gundur-havalimaninda-bekliyor>, Erişim: 20.5.2021; Bu tarz haberlere sık sık rastlanmaktadır. Hatta Çin baskısı ve Türkiye'deki etkin Çin lobisinin girişimleriyle İstanbul'da tutuklanan bazı Uygur Türklerinin Çin'e iade edileceği haberleri çeşitli kanallardan yayılmaktadır. Bakınız: <http://www.turksam.org.tr/haberin-yorumu-detay/1382-turkiye-21-uygur-turkunu-cin-e-iade-edecek-mi-son-durumun-analizi>, Erişim: 20.5.2021; 21 Doğu Türkistan Türk'ü sınır dışı ediyor, <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/21-dogu-turkistan-turku-sinir-disi-ediliyor-163075h.htm>, Erişim: 20.5.2021.

¹⁰ Başbakan Yardımcısı Akdağ: Suriyeliler için harcanan toplam maliyet 84 milyar 880 milyon lira, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/basbakan-yardimcisi-akdag-suriyeliler-icin-harcanan-toplam-maliyet-84-milyar-880-milyon-lira/990509>, Erişim: 30.10.2021.

kadar Türkiye, Suriyeliler için toplam 71 milyar Dolar harcama yapmış¹¹. Oysa Suriyelilerin Türkiye'nin sosyal, kültürel, psikolojik yapısı ile çevresel durumuna getirdiği maliyeti ile ekonomik maliyeti bir arada toplandığında tahmini zor bir hesap çıkacağı kesindir. Siyasetçi-yöneticilerin sadece ekonomik rakamları dile getirerek diğer önemli alanlardaki yükü dillendirmemesi ayrı bir tartışma konusu olmakla birlikte çok düşündürücüdür. Son zamanlarda muhalefet parti liderlerinin bir birinden farklı maliyet rakamlarını telaffuz ettiği görülmüştür. Örneğin, Zafer Partisi Genel Başkanı Ümit Özdağ, “Türkiye’de kayıtlı 7 milyon 730 bin yabancı var. Sığınmacılar için harcanan para Nisan 2022 itibarıyla 100 milyar doları aşmıştır” iddiasında bulunurken (Aykırı: 2022), CHP’li Erdoğan Toprak, “Sadece Suriyelilere harcanan 50 milyar dolar hesap ediliyor. Oysa Suriye ile bozulan ilişkiler bize bugüne kadar 250 milyar dolara mal oldu”¹², şeklinde bir görüş beyan etmiştir.

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü UNHCR Türkiye Ofisi’nin resmi verilerine göre¹³ Türkiye, 2016 yılı sonunda art arda üçüncü yıl, dünyada en fazla sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülke olma unvanını elinde bulundurmuştur. Buna göre, Türkiye 3,5 milyondan fazla kayıtlı Suriyeli sığınmacının yanı sıra UNHCR’ye kayıtlı 365.000’den fazla diğer uyruklardan UNHCR’nin ilgi alanına giren kişiye de ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye’de bulunan sığınmacı, mülteci veya göçmen sayısının resmi ve kayıtlı verilerin çok daha üstünde olduğu bilinen bir gerçektir. Çünkü Doğu Türkistan ve Afganistan örneklerinde olduğu gibi hala geçerli ikamet belgesi alamamış çok sayıda insanların Türkiye’de yaşadığı biliniyor. Burada her şeyden önemli olan ve sorulması gereken soru ise Türkiye’nin neden bu kadar kalabalık nüfus tarafından tercih edildiğidir? Sosyolojik açıdan hadiseye yaklaştığımızda, Türkiye’nin tarihsel geçmişi ve ülkesinde Müslüman coğrafyanın her köşesinden, farklı kökenlere tabi insan gruplarının yaşıyor olması, dolayısıyla bu ülkeye yönelen göçmen grupların farklı açılardan ve farklı mesafelerde kendilerine bir “bağ”ı bulması veya kurmasıdır. Diğer taraftan, Türk siyasetinde ve dış politikasında bulunan muğlak ve tutarsız söylemlerin de önemli olduğu ilave edilebilir.

¹¹ Gülcan Havva Eraslan Suriyelilerin Türkiye’ye maliyeti 71 milyar dolar! [Suriyelilerin Türkiye’ye maliyeti 71 milyar dolar! - Gülcan Havva Eraslan - AYKIRI haber sitesi](#), Erişim: 30.10.2022.

¹² Aykırı (2022). Ümit Özdağ’dan Yeni İddialar.” Sığınmacılara Harcanan Para 100 Milyar Doları Aştı, Kayıtlı 7.7 Milyon Yabancı Var. Gündem Aykırı Haber Sitesi. Erişim: <https://www.aykiri.com.tr/umit-ozdag-dan-yeni-iddialar-siginmacilara-harcanan-para-100-milyar-dolari-asti-kayitli-7-7-milyon-yabanci-var/22770/>, Erişim: 30.10.2021.

¹³ UNCHR, Türkiye’deki Mülteci ve Sığınmacılar, <http://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar>, Erişim: 20.5.2021.

Türkiye’de bulunan mevcut sığınmacı, göçmenleri etno-sosyal özellikleri ve coğrafi mekânları itibari ile (genel olarak kategorileştirilirse) üç ana gruba ayrıldığı söylenebilir. Bunlar sırası ile Türkistan¹⁴ ve Kafkasyalı göçmenler, Orta Doğulu göçmenler; Balkan göçmenleridir.

Anadolu ve Rumeli’nin İslamlaşmasında, bilhassa Anadolu’nun günümüze kadar Türk-İslam yurdu olarak tescillenmesi ve Türk hâkimiyetinin devam etmesinde Türkistan ve Kafkasya’dan akın akın gelen Türk ve Türki¹⁵ nüfus ile birlikte Türkistan Türk kültürü ve medeniyeti belirleyici olmuştur. Bundan dolayı Türkistan ve Kafkasyalılar Türkiye’yi her açıdan öz görme eğilimindedirler. Ayrıca ister Osmanlı döneminde olsun, ister Cumhuriyet döneminde olsun Anadolu’da Türkistan ve Kafkasya’nın bütün bölgeleri ile çeşitli düzeylerde ilişkileri sıcak tutan veya tutmaya çalışan gruplar, şahıslar daima olmuştur. Günümüzde, ister bağımsız ister bağımlı konumda olan Türkistan ve Kafkasya halkları Türkiye ile çeşitli ilişkilerini eşgüdüksüz olarak sürdürmektedirler. Sıkışan, darda kalan, zulüm ve soykırıma maruz kalan Türkistan ve Kafkasyalıların ilk sığındıkları ülke hep Türkiye olmuştur. Rus ve Çin işgalleri sürecinde Türkiye’ye sığınan çok sayıda Türkistan ve Kafkasyalılar olduğu gibi günümüzde de Rus ve Çin mezalimlerinden kaçtıklarında sığındıkları ilk ülke yine Türkiye olmaktadır.

Günümüzde, sayıları tam olarak bilinmeyen Türkistan ve Kafkasyalı göçmenler Türkiye’nin çeşitli illerinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Onların önemli bir bölümü Türkiye’de yasal ikamet edebilmesi için gerekli olan ikamet izinlerinin olmaması veya bu gibi belgeleri almakta karşılaştığı zorluklar dikkat çekicidir. Fakat bu grupların Türkiye Türk toplumuna uyumu diğer göçmen veya sığınmacı gruplara nazaran daha kolay olup bütünleşme maliyetleri de diğer göçmen gruplara nazaran neredeyse sıfırdır. Çünkü var olan ortak dil ve kültürel gelenekler Türkistan ve Kafkasyalıların çok hızlı bir şekilde Türkiye Türkçesini öğrenebilmesine, sosyal ve kültürel yapıya hızlı bir şekilde intibak sağlamasına imkân verirken, devlete yük olmadan kendi ihtiyaçlarını zorda olsa da kendileri görme eğilimindedirler. Bugün Türkiye’deki hayvancılığın ağır yüklerini Türkistanlıların üstlendiği ise bilinen bir gerçektir.

Ortadoğulu göçmenler, ülkemizdeki mevcut göçmen veya sığınmacı statüsünde bulunanlar içinde en kalabalık kitledir. Bu kitle özellikle Irak ve Suriye savaşı sonucunda

¹⁴ Türkistan coğrafyası, günümüz Türkiye Türkçesi ve diğer dillerde sıklıkla kullanılan Orta Asya coğrafyasını kapsamakla birlikte günümüzde Afganistan sınırları içinde bulunan Güney Türkistan bölgesini de kapsar. Bu konudaki fikri tartışmalarımız için bakınız: Abdürreşit C. Karluk, (2018) Türklüğü İlgilendiren Bazı Kavramların Sosyolojik Analizi ve Öneriler, *Türk Yurdu Dergisi*, Temmuz sayısı, Yıl 107, Sayı 371.

¹⁵ Türk ve Türki kavramlarının sosyolojik açıklaması üzerinde duran sosyolog Mehmet Cihat Özönder şu şekilde açıklama yapmıştır: “*Türk*” kavramı, etnik köken olarak Türk olmakla birlikte sadece Türkçe konuşan ve Türk kültürü ile yaşayan bütün insanları, “*Türki*” ile ise etnik olarak Türk olmayan fakat Türk kültürü ile iç-içe geçmiş, Türkler ile kültürel geçişliliği olan yakın komşu ve akraba toplulukları tanımlamak için kullanılır”. Bakınız: Aksoy&Karluk, 2017: 414.

Türkiye'ye sığınmışlardır. Selçuklu ve Osmanlı geçmişi Anadolu Türkleri ile Ortadoğulu halklar arasında kopması zor bir bağı oluşturmuştur. Neredeyse 1000 yıllık Türk hâkimiyeti içinde ortak dini inanç temelinde inşa edilmiş olan tarihsel hafıza ve kardeşlik hukuku sömürgecilik ve ulus devlet sürecinde ekilmeye çalışılan suni düşmanlıkların üstesinden gelmiştir. Bölücü terör ve ayrılıkçı propagandalara rağmen karışık evlilik aynı oranda devam ederken, iç-içe yaşama her alanda yaygınlaşmaktadır. Türkiye Ortadoğu kökenli sığınmacı ve göçmenler için daima sığınak olmuş ve olmaya devam etmiştir. PKK propagandası temelinde inşa edilmiş Türk düşmanlığı Kürt kökenli aşiretlerin Türkiye'ye sığınmasını, BAAS zihniyeti ve İngiliz tasarımlı Arap milliyetçi ideolojisi Arap aşiretlerinin Türkiye'ye olan sempatisini, sığınışını engelleyememiştir.

Türkiye'de bulunan Ortadoğulu göçmenler veya sığınmacıların Türk toplumuna uyum ve bütünleşme maliyetlerinin Türkistan ve Kafkasyalılara nazaran çok daha yüksek olduğu söylenebilir. Çünkü Ortadoğu kökenli göçmenlerin dil-kültür bağlamında Türk toplumundan farklıdır. Ayrıca Ortadoğulu göçmenlerdeki psikolojik bariyerler diğer göçmen gruplara nazaran daha fazladır. Toplumun dini inanç bağlamında geliştirdikleri bazı anlayışlar, Arap kökenli göçmen-sığınmacı grupların toplumla bütünleşme gayretlerinin düşük kalmasına, hatta Türk toplumunda kendi sosyal ve kültürel dokusuna uygun adacıklar oluşturmasına da imkân vermiştir. Diğer bir husus ise hala çözülmemiş aşiret yapılarının bahsi geçen "adacıklaşma" sürecini desteklediği ve desteklemeye devam edeceği gerçeğidir.

Balkan Göçmenleri, kimilerine göre Evlad-i Fatihan, kimilerine göre ise muhacirlerdir. Devlet-i Aliye'nin çöküş sürecine bağlı olarak Balkanlarda yükselen yerel milliyetçilik ve Panslavizm, Türk düşmanlığı üzerine kendi söylemlerini geliştirmiş, asırlardır Balkan topraklarında iç-içe yaşayan ve bu bölgeye Osmanlı Barışını getiren Türkleri yok etmek için sayısız kıyımlar gerçekleştirmiştir. Sonuç olarak, canlarını kurtarmak isteyen yüzbinler Anadolu ve Trakya yollarını tutmuşlardır. Balkanlar'dan Anadolu'ya yönelen göçlerin nicelik olarak değişiklik arz etmekle birlikte günümüze kadar devam ettiği söylenebilir.

Türkiye'de yaşayan Balkan göçmenlerinin Türk toplumuna uyum ve bütünleşme maliyetleri Türkistan ve Kafkasyalı göçmenler ile Ortadoğulu göçmenlerin arasında olduğu tahmin edilebilir. Yani daha az maliyetli göçmenlerdir. Çünkü Balkan göçmenlerinin mutlak çoğunluğu Türk kökenli olmakla birlikte Müslüman kimliğindedirler. Ayrıca, ortak Osmanlı kimliğinin bulunması onların topluma uyumunu kolaylaştırmıştır.

5. Ortak Kimlik Oluşturma Sürecinde Eğitim Faktörü

Sosyal ve kültürel bütünlüğün sağlanmasında farklı kökenlerden veya kültürel gruplardan olan bireylerin kimlik algılamaları ve mensubiyet şuurları önemlidir. Etnik ve mahalli kimlikleri geri plana itecek, ortak payda ve kaygıyı öne çıkartacak ortak kimliğin oluşturulmasında en önemli kurum ise resmî eğitim kurumlarıdır. Buna ek olarak ülkenin ilgili kültür – sanat ve medya-iletişim kurumları da önemli işlevlere sahiptir.

Tezcan(1985: s.4) eğitim kavramını şu şekilde tanımlar; “bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerlerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamıdır.” Eğitim bireyin doğduğu ailede başlar ve toplumda, resmî kurumlarda devam eder. Esasında insan ömrü bir öğrenme ve sürekli eğitime/sosyalleşme sürecidir. Ailede başlayan ve ailede devam eden eğitim genellikle enformel eğitim olarak kabul edilirken, resmî eğitim kurumlarında devam eden ise, formal eğitim olarak isimlendirilmektedir. Her iki eğitimin temel amaçları bireylerin kişisel yeteneklerini, karakterini, insan ilişkileri konusundaki becerilerini geliştirmek, onları erdemli insan yapmak; ekonomik yönden yeterliliklerini geliştirmek ve yurttaşlık görevlerini tam olarak yerine getirmesini sağlamaktır (Şenel vd., 2008:s.4). Bununla birlikte birey, normal bir insanda olması gereken sorumluluk, özgüven, dürüstlük ve diğer doğru davranışların çoğunu eğitim sürecinde kazanır. Bundan dolayı her birey için eğitim son derece önemlidir. Çünkü bireyler aldıkları eğitimler sayesinde hayatlarını iyi bir şekilde devam ettirebilir ve hayalini kurdukları yaşama ulaşmayı yine aldıkları veya alacakları eğitimleri sayesinde başarabilirler.

Eğitim bireyin kendisi için faydalı olduğu kadar o bireylerin ait olduğu toplum için de faydalıdır. Bu nedenle eğitim sadece birey odaklı değil, aynı zamanda toplumun gelişimi, refahı, uyumu ve bütünleşmesi için de önemlidir. İyi bir eğitim alan ve kendisini sürekli geliştiren birey hem sosyal çevresinde hem de meslek hayatında başarılı, saygın bir kişi haline gelir. Bununla birlikte eğitilmiş bireyler üretir, üreten bireyler de ülkelerinin kalkınmasına ve gelişmesine katkı sağlar.

Eğitim, azınlıkların, marjinal grupların ve topluma yeni katılmış göçmen grupların buldukları toplumlarda meşru statüleri elde etmesini, egemen toplumun liyakatli bireyelerine dönüşmesine imkân sağlayacaktır. Eğitim, topluma yeni katılan göçmen çocuklarının devletin resmî ve standart dilini, yazısını ve değerler sistemini edinmesini sağlarken, onların mensubu olduğu etnik kültürü ailesinde kısıtlı çerçevede olsa dahi yaşatmakla birlikte ulusal kültürü benimseyerek yaşadığı toplumun fertlerine benzer ortak kimlik ve mensubiyet şuuru

oluşturmasına yardımcı olacaktır. Sistematik ve kurumsallaşmış eğitim müfredatları, göçmen grupların ikinci ve üçüncü nesillerinde ortak kimlik ve mensubiyet duygusunun yaygın şekilde yerleşmesini rahatlıkla sağlayabilecektir.

Bu bağlamda, Türkiye’de bulunan başta Suriyeliler olmak üzere sosyal ve kültürel olarak egemen Türk toplumuna mesafeli olan göçmenlerin, bilhassa onların nesillerinin Türkiye’ye uyum ve bütünleşme/entegrasyon süreci de ancak iyi ve kurumsallaşmış bir eğitim ile mümkün olabilecektir. Türk dili ve kültürünü temel almış kaliteli ve kurumsallaşmış bir eğitim sistemi ilgili göçmen grupların çocuklarının Türk ulusal kültürünü ve norm-değerler sistemini daha iyi bir şekilde özümsemesini sağlar. Örneğin, günümüz Türkçesindeki “vatan” sözcüğü bilindiği gibi Arapça kökenli bir kelimedir. Fakat işbu kelimeye yüklenmiş Türkçe anlam ile Arapça anlam arasında büyük bir farklılık vardır. Eğer evinde Arapça konuşan ve Arap diline hâkim birine Türkçe öğretilirken, Türkçedeki “vatan”ın anlamı Arapçadaki ile aynıdır derse, öğretici çok eksik iş yapmış olur. Türk kültürü ve dilinin zenginliğine hâkim biri Arap dilli birine Türkçe öğrettiğinde, “vatan”ı ortalama bir Türk gibi öğrenen ve özümseyen öğrenci, vatanın şehit kanı ile sulanmış kutsal toprak olduğunu idrak edecek ve ona uygun davranış sergileyecektir.

Başta Suriyeli gençler olmak üzere savaş ve acımasız zulümden kaçan göçmen gençlerinde yoğun olarak savaş ve zulüm ortamının verdiği öfke mevcuttur. Bu tarz psikoloji ve ruh haleti onlarda geleceğe karşı güvensizlik ve çaresizlik hissini daimi kılabilir. Eğer bu gençler Türkiye’de formal eğitimine devam ederlerse ilgili olumsuz hislerin azalacağı yapılan araştırmalardan malumdur. Eğitim, bu gruptaki gençlerin geleceklerini inşa etmesinde bir umut kaynağı olabilir.

Özetlemek gerekirse, göçmen gruplar bulunduğu ülkenin eğitimini alarak eğitim düzeyini yükselttiğinde etnik kültürü benimseme düzeyi azalacaktır. Bu durum onların birlikte yaşadığı topluma daha aktif katılmasına imkân verirken, egemen toplum tarafından da kabul edilmesini kolaylaştıracaktır. Eğitim göçmen nesillerin yeni kültüre uyum sağlamasını kolaylaştırırken, yeni sosyal çevreye katılımını artıracaktır. Dolayısıyla bu süreç hem alanı dar, hem nitelik ve nicelik sorunu olan etnik kültüre alternatif yaşam alanlarını sunacaktır. Yeni toplum, eğitim düzeyi yüksek ve uzmanlık gerektiren alanlarda çalışan göçmenleri daha kolay benimsemekte, hatta onlara kendilerinden biriymiş gibi davranmaktadırlar. Etnik kültürünü devam ettiren ve yeni kültüre de uyum sağlayan gençler hem aileleri hem de toplum ile sorun yaşamamakta, toplumsal düzen açısından olumlu örnekler oluşturmaktadırlar. Bu tarz gençler iki kültür arasındaki önyargıların kırılmasına öncülük edebilecek ve göçmen grubun marjinalleşmesi veya dışlanmasının önüne geçecektir.

Sonuç ve Değerlendirme

Toplumlar veya ülkelerin günümüzde homojen olarak kalması artık imkânsız hale gelmiştir. Küreselleşme ile birlikte çeşitlilik ve farklılıklarla bir arada yaşama kaçınılmaz hatta zorunluluk halini almıştır. İlgili toplum ve devletlerin yöneticileri, siyasetçi ve sosyal politikacılarının daha insani ve medeni değerlere uygun strateji ve politikalar geliştirmesi önem arz etmeye başlamıştır. Sosyal bilimciler ile fikir adamlarının geçmişten ders çıkartarak daha kapsayıcı, insan doğasına uygun modeller, kavramlar ve kuramlar geliştirerek ilgili toplum mühendislerine, siyasetçi-yöneticilere yardımcı olmaları gerekmektedir.

Makalemizde göçmenlerin göç ettikleri toplumlarca beklenen sosyo-kültürel uyum ve bütünleşme süreçleri ile ilgili sürecin çok boyutlu maliyetini doğrudan etkileyen kültürel mesafe olgusu üzerinde durulmuştur. Ayrıca, Batı'nın göçmenler dâhil sınırları içindeki farklılıkların yönetiminde ve ilgili sorunların çözümünde uyguladıkları çeşitli modelleri ilgilendiren kavramsal ve kuramsal açıklamalara da yer verilmiştir. Farklılıkların yönetimi konusunda, Batı'dan hatta Doğu'daki Çin'den çok farklı geleneği olan Türklerin, Modernleşme-Batılılaşma sürecinde özellikle ulus-devlet inşa sürecinde kendi sınırları içindeki farklılıkları Batı tarzı modellere göre yönetmeyi, sorunları yine bu modellere ait tekniklerle çözmeyi denediysede geleneğine aykırı olan bu modellerin icrasında ısrarcı olamadığına da işaret edilmiştir. Bu gerçeklerden hareketle Türklerin farklılıkları yönetme geleneğinden beslenen alternatif yerel-Türk tarzı-modellerin geliştirilme ihtiyacına da gönderme yapılmıştır.

Mevcut düzen içinde, Türkiye'de bulunan farklı uyruk ve kökenlerden gelen göçmenlerin Türk toplumuna uyum sağlaması dolayısıyla sağlıklı bir şekilde bütünleşme sürecine girmesi ve bu sürecin başarıyla sonuçlanması için günlük veya mevsimlik siyasetlerden etkilenmeyen, sürdürülebilir bir devlet politikasının geliştirilmesi Türkiye'nin bekası açısından önemlidir. Geliştirilecek ilgili politika, Türkiye'de ikametine devam edecek göçmenlerin hem nicelik hem nitelik olarak yönetilebilir olmasına özen göstermekle birlikte göçmenlerin etno-sosyal, kültürel ve coğrafi özelliklerine göre tabi oldukları kategorilere uygun modellerin geliştirilmesine de imkân tanımalıdır. Bu durumda göçmenlerin Türk toplumuna uyumu, dolayısıyla bütünleşme süreçlerine daha sağlıklı bir şekilde yardımcı olunması mümkün olacaktır. Bu bağlamda, tarafımızca ortaya atılan bütünleşme maliyetleri konusu ile kültürel mesafe olgusu ciddiyetle ele alınmalı, üzerinde disiplinler arası bakış açısıyla çalışılmalıdır. Zira ev sahibi topluma kültürel mesafesi daha yakın olan göçmen grupların bütünleşme maliyetleri daha düşük olmakla birlikte onların sosyal ve

kültürel bütünleşme süreçleri de nispeten hızlı bir şekilde tamamlanacak, hatta ev sahibi toplumun omurgasını güçlendirici, eksikleri giderici işlev görecektir. Diğer taraftan, Türk toplumuna kültürel mesafesi uzak grupların uyum ve bütünleşme sürecinin uzayabileceği, dolayısıyla yüksek maliyetli bir bütünleşme süreci olacağı, hatta başka beklenmedik sorunları da beraberinde getireceği muhtemeldir. Eğer ilgili süreç iyi yönetilmez ise, yani kabul edilen göçmenler nicelik olarak “sindirilebilir” veya “yönetilebilir” olmadığında toplumda yeni ve farklı “adacık”ların oluşması keskinleşecektir. Bilindiği üzere ev sahibi topluma sosyal ve kültürel mesafesi belirgin, farklı hafızaları bulunan toplumlardan gelecek yoğun göçün yönetilmesi her zaman kolay olmayacaktır. Türkiye coğrafyasının jeopolitik ve jeostratejik konumunun özgünlüğü ve bu coğrafyada çeşitli emelleri olan harici ve dâhili güçlerin daima mevcudiyeti Türk devletinin demografik yapısının (nispeten) homojen kalmasını zaruri kılmıştır. Bu durum ulus-devlet çağında daha belirgin olmuş, önemi gün geçtikçe anlaşılmıştır. Bu sebeple ülkeye kabul edilecek göçmen, sığınmacıların niteliği ve niceliği Türk sosyo-kültür yapısının emniyeti açısından değerlendirilmek zorundadır. Türk sosyo-kültür yapısına kültürel mesafesi uzak, farklı hafızalara sahip olan göçmen-sığınmacılar kontrolsüz, plansız kabul edilirse, ilgili gruplar belirtilen özelliklerinden ötürü Türk toplumu içinde çeşitli “kültürel adacıkları” oluşturarak etnikleşme başta olmak üzere daha farklı yapılaşmalara gidebilir. Bu tarz sorunların çözüm maliyetlerini öngörmek zordur. Türkiye’de var olan ve yaklaşık yarım asırdır kökü kazınamayan, dışarıdan da yönlendirilen ayrılıkçı PKK terör sorunu ve onun iç siyasetteki uzantıları var olan sorunların çözümünü daha da zorlaştırmıştır. Hal böyle iken, Türkiye’nin göçmen ve sığınmacı politikalarında daha dikkatli olması, yeni etnik sorunların oluşmasının önüne geçmesi devletin bekası açısından önemlidir.

Kaynakça

- Aksoy, E, Karluk, A.C. (2017). Mehmet Cihat Özönder, *Türk Sosyologları*, Lisans Yayıncılık, ss.397-416.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürler Arası İletişim, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.5, S.20,ss.292-303.
- Ateş, H. ve Yavuz, Ö. (2017). (G)Öçmen (Ö)Tekileştirme ve (Ç)Ok Kültürlülük, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.22, Göç Özel Sayısı, ss.1287-1301.

Aykırı (2022). Ümit Özdağ'dan Yeni İddialar.” Sığınmacılara Harcanan Para 100 Milyar Doları Aştı, Kayıtlı 7.7 Milyon Yabancı Var. Gündem Aykırı Haber Sitesi. Erişim: <https://www.aykiri.com.tr/umit-ozdag-dan-yeni-iddialar-siginmacilara-harcanan-para-100-milyar-dolari-asti-kayitli-7-7-milyon-yabanci-var/22770/>

Berry, J. W. (1997), Immigration, Acculturation, and Adaptation, *Applied Psychology*, S.46, ss.5-34. doi:10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x .

Bovingdon, G. (2010). *The Uyghurs, Strangers in Their Own Land*. New York: Columbia University Press.

Burgess, E. W. & PARK, R. E. (1921). *Introduction to the Science of Sociology, The Baker & Taylor Company, NEW YORK.*

Büyük Türkçe Sözlük (t.y.) Uyum. Erişim: http://tdk.org.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b3b173d855333.75381066

Caroline Overington, Muslim Migration To Australia: The Big Slowdown, <https://www.theaustralian.com.au/news/inquirer/muslim-migration-to-australia-the-big-slowdown/news-story/6be73d718d50476f940e30281d885b99>

Demirtepe, M. T. ve Bozbey, İ. A. (2012). Accommodation or Assimilation? Chinese Government Policies Toward Uyghur Minority, *USAK Yearbook of Politics and International Relations*, S.5, ss.151-174.

Dikötter, F. (1999). Yakın Çağ Çin'in Irk Anlayışı /近代中国之种族观念, Jiangsu Halk Yayınevi/江苏人民出版社.

Dünya Bülteni (2010). Türkiye'de 20 Bin Çinli Çalışıyor. 21.10.2010. Erişim: <https://www.dunyabulteni.net/genel/turkiyede-20-bin-cinli-calisiyor-h133418.html>

Dwyer, A. M. (2005). *The Xinjiang Conflict: Uyghur Identity, Language Policy, and Political Discourse*, East-West Center Washington.

Elizabeth M. L. (2003). *Student Mobility & Narrative in Europe: The New Strangers*. Routledge Press.

Eraslan, G. H. (2021). Suriyelilerin Türkiye'ye maliyeti 71 milyar dolar!, [Suriyelilerin Türkiye'ye maliyeti 71 milyar dolar! - Gülcan Havva Eraslan - AYKIRI haber sitesi](https://www.aykiri.com.tr/suriyelilerin-turkiye-ye-maliyeti-71-milyar-dolar!-gulcan-havva-eraslan-aykiri-haber-sitesi)

- Ergül, C.(2018).Başbakan Yardımcısı Akdağ: Suriyeliler İçin Harcanan Toplam Maliyet 84 Milyar 880 Milyon Lira. AA. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/basbakan-yardimcisi-akdag-suriyeliler-icin-harcanan-toplam-maliyet-84-milyar-880-milyon-lira/990509>
- Esser, H. (2000) “Integration and Ethnic Stratification”, *Towards Emerging Ethnic Classes in Europe?* Weinheim, Freudenberg-Stiftung. ss.49-84.
- Friend, J. M., &Thayer, B. A. (2017). *The Rise of Han-Centrism and What It Means for International Politics*, *Studies in Ethnicity and Nationalism*, C.17. S.1. ss. 91– 114. <https://doi.org/10.1111/sena.12223>.
- Gordon, M. (1964). *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins*, Oxford University Press, New York.
- Güncel Türkçe Sözlük (t.y.) Uyum. Erişim: http://tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b3b163113fd19.81061890
- Heberer, T. (1989). *China and Its National Minorities: Autonomy or Assimilation*, First published 1989 by M.E. Sharpe. Reissued 2018 by Routledge.
- Karluk, A. C. (2016). ÇKP İktidarı Sonrası Doğu Türkistan’da Uygulanan Dil Politikaları, 2016 Hoca Ahmet Yesevi Yılı Anısına Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri, C.2. Eğitim Bilimleri. Türk Eğitim Sen Yayınları.
- Karluk, A. C. (2018) Türklüğü İlgilendiren Bazı Kavramların Sosyolojik Analizi ve Öneriler, *Türk Yurdu* Dergisi, Temmuz sayısı, S.371.
- Karluk, A. C. (2018). “Çin’in Millet Anlayışının Kökenleri ve Ötekilere Bakışı”, *Doğu Asya Araştırmaları*, S.1. ss.31-54.
- Kaya, B.(2022). Suriyelilerin Türkiye’ye Faturası 50 değil 250 milyar-Son Dakika Haberleri. <https://www.sozcu.com.tr/2022/gundem/suriyelilerin-turkiyeye-faturasi-50-degil-250-milyar-7087192/>
- Mike Stekete, We Can't Afford To Rescue Refugees, But We Can Afford To Send Them Away, <https://www.abc.net.au/news/2015-06-04/stekete-languishing-at-sea/6522340>

Sabah Gazetesi.(2018). Uygur Türkleri 18 Gündür Havalimanında Bekliyor. 01.07.2018. Erişim:

<https://www.sabah.com.tr/yasam/2014/04/12/uygur-turkleri-18-gundur-havalimaninda-bekliyor>

Şahin, B.(2008). Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklararası Karşılaştırması: Kimlik ve Ait Hissetme, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, S.8. ss. 227 – 252.

Şahin, B.(2010). *Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar arası Karşılaştırması: Kültürleşme*, Bilig, Güz 2010, S.55. ss.103- 134

Şenel, A. ve diğerleri. (2008). *Eğitim Bilimine Giriş*, Editör: Mehmet Gültekin, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Tezcan, M. (1985). *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını No: 150.

Tuna, A.(2012). *Doğu Türkistan'da Asimilasyon ve Ayrımcılık*, İHH Yayın.

Türksam. (2018). 21 Uygur Türkünü Çin'e İade Edecek Mi? <http://www.turksam.org/tr/haberin-yorumu-detay/1382-turkiye-21-uygur-turkunu-cin-e-iade-edecek-mi-son-durumun-analizi>

UNCHR. (t.y.). Türkiye'deki Mülteci ve Sığınmacılar, Erişim: <http://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar>

Yeni Çağ.(2018). 21 Doğu Türkistan Türk'ü Sınır Dışı Ediliyor. Erişim: <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/21-dogu-turkistan-turku-sinir-disi-ediliyor-163075h.htm>